

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Кафедра джерелознавства, історіографії та
спеціальних історичних дисциплін

**МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ**

з дисципліни

УСНА ІСТОРІЯ: ПРИВАТНЕ ТА ПУБЛІЧНЕ

Освітній рівень
Галузь знань
Спеціальність
Освітня програма

Бакалавр
03 Гуманітарні науки
032 Історія та археологія
Історія

ВСТУП

Програма з курсу «Усна історія: приватне та публічне» розрахована для підготовки бакалаврів 4 курсу заочної форми здобуття освіти історичного факультету спеціальності 032 Історія та археологія, освітньої програми історія. Даний курс дає можливість використовувати здобуті знання за фахом, створювати та досліджувати усноісторичні джерела, проводити наукові дослідження студентів у зв'язку із розвитком в ході курсу історичного дослідження.

МЕТА КУРСУ. Метою вивчення навчальної дисципліни «Усна історія: приватне та публічне» є ознайомити студентів з теоретичними і практичними засадами усної історії; висвітлити прийоми історичної і текстологічної критики усноісторичних джерел; сформувати практичні навички створення та опрацювання усноісторичних джерел та їхнього застосування у викладацькій та дослідницькій роботі.

Основні ЗАВДАННЯ вивчення дисципліни «Усна історія: приватне та публічне»: ознайомити студентів з історією та теорією усної історії; навчити студентів укладати програму інтерв'ю та володіти технікою інтерв'ювання; випрацювати у студентів навички розшифрування, первинного кодування та аналізу усного інтерв'ю; визначати джерелознавчі проблеми усноісторичних матеріалів; усвідомлювати перспективи використання усноісторичних джерел в наукових дослідженнях.

Успішне вивчення навчальної дисципліни «Теорія і практика усної історії» базується на знаннях з таких дисциплін, як «Історія України», «Етнологія України», «Історичне краєзнавство», в ході вивчення яких студенти отримують знання про основні історичні етапи розвитку країни, регіонів, а також про регіональні відмінності. Знання з «Джерелознавства» являються базою для створення та опрацювання усноісторичних джерел.

ПРАКТИЧНІ ЗАНЯТТЯ

Практичне заняття 1. Усноісторичні джерела – 2 год.

1. Мета і завдання курсу.
2. «Усна історія» і історики минулого.
3. Інституалізація наукової дисципліни.
4. Школи «усної історії»: Європа, США, Україна, Росія.
5. Чотири парадигми розвитку усної історії (Алістер Томпсон).
6. Усна історія та міждисциплінарна інтеграція.
7. Співвідношення понять «усна історія», «жива історія», «жива пам'ять», «усна пам'ять» та ін.

Практичне заняття 2. Усноісторичні дослідження в Україні

1. Дослідження за методом усної історії в Україні.
2. Створення і діяльність Української асоціації усної історії.
3. Українські дослідницькі центри з усної історії.

4. Проєкти з усної історії: міжнародний та український досвід.

Практичне заняття 3. Методологічні засади усної історії – 2 год.

1. Усноісторичні матеріали.
2. Специфіка створення усноісторичних джерел.
3. Коннотатація усноісторичних джерел.
4. Різновиди історичних джерел. Поділ на ментальні та традиції.
5. Типологізація усноісторичних джерел.

Практичне заняття 4. Інтерв'ю в усній історії – 2 год.

1. Різновиди інтерв'ю: наративне, напівструктуроване, діалогове.
2. Послідовність етапів процесу інтерв'ювання.
3. Інтерв'юер-респондент: вплив інтерв'ю на його учасників та його учасників на інтерв'ю.
4. Труднощі у процесі інтерв'ювання, шляхи їхнього подолання.

Практичне заняття 5. Історична пам'ять в усноісторичних дослідженнях – 2 год.

1. Матриця історичної пам'яті індивіда.
2. Схема створення національних практик історичної пам'яті.
3. Концепція «колективної та індивідуальної пам'яті».
4. «Історична пам'ять», «політика пам'яті», «місця пам'яті», «репресована пам'ять», «монетаризація пам'яті».
5. Поняття «травми» (П. Штомпка). Травматичний досвід. Пам'ять та забування. Травматична амнезія.

Практичне заняття 6. Методика організації та проведення інтерв'ювання – 2 год.

1. Процес інтерв'ювання як багатовимірне явище.
2. Організація пошуку вибірки потенційних респондентів: приватний, інституційний та архівно-документальний.
3. Перший контакт респондента та інтерв'юєра.
4. Зовнішній вигляд дослідника. Створення позитивної психологічної атмосфери.
5. Фіксація свідчень за допомогою технічних засобів.
6. Вербальні та соціально-психологічні складові трансляції респондентом історико-культурної інформації.

Практичне заняття 7. Транскрибування – 6 год.

1. Процес транскрипції у відповідності до науково-критичного методу.
2. Стенографічний, дослівний текст транскрипції.

Практичне заняття 8. Інтерпретація усноісторичного інтерв'ю – 4 год.

1. Основні методи аналізу інтерв'ю: контентний; наративний; аналіз дискурсу.
2. Контентний аналіз: об'єктивний кількісний аналіз змісту інтерв'ю, виділення основних тенденцій та порівняння контекстів.
3. Наративний аналіз: аналіз «оповідань», наявних у соціальних «текстах» та їхніх структурних компонентів.
4. Аналіз дискурсу: сприйняття тексту як соціальної практики, вивчення акцій та змінностей.

Практичне заняття 9. Зберігання усноісторичних джерел – 2 год.

1. Блок документації:
 - паспортний лист (коротка інформація про респондента, час, місце проведення інтерв'ю, супровідна техніка),
 - протокол інтерв'ю,
 - коротка біографія респондента,
 - договір на проведення, зберігання та подальше використання інтерв'ю,
 - транскрипт інтерв'ю, який є повною, дослівною передачею його аудіо запису.
2. Шляхи вирішення проблеми відбору усних матеріалів.

Практичне заняття 10. Етичні та правові засади усного інтерв'ю – 2 год.

1. Людська етика і проблема травматичних просторів пам'яті.
2. Юридична етика та проблема авторського права.
3. Як отримати дозвіл на публікацію.
4. Варіанти іменної та анонімної публікації. Форми публікації.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна:

1. Грінченко Г.Г. Усна історія: методичні рекомендації з організації дослідження: для студентів і аспірантів. Харків : Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, 2007. 28 с.
2. Іріюглу Ю.О. Усно-історична методика в наукових дослідженнях та освітньому процесі у вищому навчальному закладі. *Наукові записки історичного факультету ЗНУ*. 2014. Вип. 40. С. 268–270.
3. Марущак О.В. Усна історія в контексті міждисциплінарних досліджень пам'яті. *Грані*. 2012. № 12 (92). С.43–47.
4. Томсон А. Чотири зміни парадигм в усній історії. *Схід-Захід: Історико-культурологічний збірник*. 2008. Вип. 11–12. С. 7–24. URL:

http://oralhistory.com.ua/assets/images/img_pub-uaui/shid_zahid/01_A_Thomson.pdf (дата доступу: 26.11.2020).

5. У пошуках власного голосу: Усна історія як теорія, метод та джерело. зб. наук. ст. / за ред. Г. Г. Грінченко, н. Ханенко-Фрізен. Харків : ПП «ТОРГСІН ПЛЮС», 2010. 248 с. URL: http://oralhistory.com.ua/assets/images/img_pub-uaui/u_poshukah_vlasnogo_golosu.pdf (дата доступу: 26.11.2020).
6. Усна історія: теорія та практика / Упорядники А. Бойко, С. Білівненко, Ю. Головка та ін. Запоріжжя: Тандем-У, 2008. 100с.

Додаткова:

1. Борисенко В. Усна історія Голодомору. *Розсекречена пам'ять: Голодомор 1932-1933 років в Україні в документах ГПУ - НКВД*. Київ, 2007. С. 88–104.
2. Боровик М., Пастушенко Т. Усна історія: сучасність та перспективи в Україні. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. Історія. Київ, 2012. Вип. 111. С. 4–6.
3. Грінченко Г. Колективна (соціальна) пам'ять: критика теорії та методу дослідження. *Схід-Захід: Історико-культурологічний збірник*. Вип. 13–14. Історична пам'ять і тоталітаризм: досвід Центрально-Східної Європи / За редакції Володимира Кравченка. Харків, 2009. С. 11–24.
4. Грінченко Г. Текстуальний аналіз усно-історичного свідчення (на прикладі усних інтерв'ю з колишніми «остарбайтерами» Харківської області). *Схід-Захід: Історико-культурологічний збірник*. Вип. 6. Харків; Київ: Критика, 2004. С. 151–170.
5. Грінченко Г. Усна історія: теорія, метод, джерело. *Невигадане: Усні історії остарбайтерів* / Автор-упоряд., ред., вступ. ст. Г. Г. Грінченко. Харків, 2004. С. 10–32.
6. Грінченко Г. Усні історії: Методи аналізу та варіативність публікацій результатів дослідження. *Вісник Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна*, 2010, № 906. Вип. 13. С. 6–15. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhISU_2010_906_13_3 (дата доступу: 26.11.2020).
7. Грінченко Г., Реброва І., Романова І. Усна історія в пострадянських дослідницьких практиках (на прикладі сучасних Білорусії, Росії та України). *Український історичний журнал* (Київ). 2012. № 4. С. 172–187.
8. Кісь О. Усна історія: становлення, проблематика, методологічні засади. *Україна модерна*. Київ-Львів, 2007. №11. С.7–24.
9. Лапан Т. Усні історії галичан-остарбайтерів: специфіка примусового досвіду. *Схід / Захід*. Випуск 11–12. Спеціальне видання. 2008. С.198–223. URL: https://keui.files.wordpress.com/2010/12/14_lapan.pdf (дата доступу: 26.11.2020).
10. Принс Г. Усна історія. *Нові перспективи історіописання* / За ред.. П. Берка; Пер. з англ. 2.-ге вид., випр. Київ : Ніка-Центр, 2010. 368с.

11. Середя В., Малес Л. Усна історія як метод і методологія: деякі проблеми створення та інтерпретації усно історичних джерел. *Україна модерна*. Київ-Львів, 2007. № 11. С.159-168.
12. Сурева Н. Правила видання джерел усної історії (проект). Запоріжжя: РА Тандем-У, 2005. 20 с.

Інформаційні ресурси:

1. Український громадський архів усних історій. URL: <http://oralhistory.com.ua/aui.html> (дата доступу: 26.11.2020).
2. Архів усної історії. Проекти Центру усної історії та біографістики при кафедрі новітньої історії України імені Михайла Грушевського Львівського національного університету ім. І. Франка. URL: <http://archive.lnu.edu.ua/proekty/arhiv-usnoji-istoriji/> (дата доступу: 26.11.2020).
3. Майдан: усна історія. URL: <http://www.memory.gov.ua/page/maidan-usna-istoriya> (дата доступу: 26.11.2020).
4. Трансформація громадянського суспільства: Усна історія української селянської культури 1920–30-х років. URL: <http://drc.usask.ca/projects/pcuh/transformation/ukr/index.php> (дата доступу: 26.11.2020).
5. Розпад Радянського Союзу. Усна історія незалежної України. URL: <http://oralhistory.org.ua/> (дата доступу: 26.11.2020).
6. Усна історія. Український освітній проект. URL: <http://www.ustnayaistoriya.info/> (дата доступу: 26.11.2020).